

İslam ve Spor: Psikososyal Etkiler ve Ahlaki Değerlendirmeler Islam and Sport: Psychosocial Impacts and Moral Considerations

*Zeki TAŞ¹, Gülten HERGÜNER², Abdulvahit İMAMOĞLU³

¹ Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Sakarya, TÜRKİYE / zekitas@subu.edu.tr / 0000-0001-7781-5898

² Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Sakarya, TÜRKİYE / herguner@subu.edu.tr / 0000-0002-3087-3684

³ Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Sakarya, TÜRKİYE / abdulvht@sakarya.edu.tr / 0000-0001-5148-1076

* Corresponding author

* Bu araştırma 2. ve 3. Yazarın danışmanlığında 1. Yazar tarafından hazırlanan doktora tezinden üretilmiştir.

Özet: Bu araştırmanın amacı İslam dininin sporcular üzerindeki psiko-sosyal etkilerini incelemektir. Araştırma, karma yöntem araştırma desenlerinden açıklayıcı arduşık desen yaklaşımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu nicel boyuttaki örneklemi kolayda örnekleme yöntemiyle seçilen 336'sı kadın, 610'u erkek toplam 946 sporcu; nitel boyuttaki örnekleme ise benzeşik durum örnekleme ile belirlenen 20 sporcu oluşturmaktadır. Araştırmanın nicel boyutunda veri toplama aracı olarak "Kişisel Bilgi Formu" ve "Sportif Faaliyetlerde İslâm Dini Etki Ölçeği" (SFİDEÖ) kullanılmıştır. Nitel veriler ise ölçek alt boyutlarından elde edilen veriler doğrultusunda 6 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla yapılan yüzyüze görüşmelerden elde edilmiştir. Nicel boyuttaki veriler SPSS paket programı ile betimsel istatistikler, bağımsız gruplar t-testi, tek yönlü varyans analizi ve Pearson korelasyon analizleri ile çözümlenmiştir. Nitel boyuttaki verilerin analizinde MAXQDA-2020 nitel veri analiz programı kullanılmış, betimsel ve içerik analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde; cinsiyete göre otokontrol ve ahlâk alt boyutlarında, spor branşına göre; kıyafet ve karşı cins alt boyutlarında, elde edilen dereceye göre; motivasyon, otokontrol ve ahlâk alt boyutlarında, yapılan antrenman sıklığı ve dindarlık düzeylerine göre; katılım, motivasyon, otokontrol, ahlâk, kıyafet ve karşı cins alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p < .05$). Buna karşın dini eğitim alma durumlarına göre ise hiçbir alt boyutta anlamlı farklılık elde edilmemiştir ($p > .05$). Ayrıca yaş ile motivasyon, ahlâk ve kıyafet alt boyutları; spor yaşı ile otokontrol, ahlâk, kıyafet ve karşı cins alt boyutları; gelir ile karşı cins alt boyutları arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir ($p < .05$). Sonuç olarak nitel analiz sonuçlarının da desteklediği; spora katılım, motivasyon, ahlâk, otokontrol, kıyafet ve karşı cins alt boyutlarında sporcular üzerinde İslam Dininin etkilerinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslâm dini, spor, sporcu, spor faaliyeti.

Abstract: This study aimed to examine the psycho-social effects of Islam on athletes. The research was conducted with an explanatory sequential design approach among mixed method research designs. The study group of the research consisted of 946 athletes, 336 females and 610 males, selected by convenience sampling method in the quantitative dimension, and 20 athletes determined by similar case sampling in the qualitative dimension. In the quantitative dimension of the study, "Personal Information Form" and "Islamic Religion's Impact on Sport Activities Scale" (IRISAS) was used as a data collection tool. Qualitative data were obtained from face-to-face interviews conducted through a semi-structured interview form consisting of 6 questions according to the data obtained from the sub-dimensions of the scale. Quantitative data were analysed with descriptive statistics, independent groups t-test, one-way analysis of variance and Pearson correlation by using SPSS package programme. In the analysis of qualitative data, MAXQDA-2020 qualitative data analysis programme was used and analysed with descriptive and content analysis techniques. When the research results were analysed, statistically significant differences were found in the sub-dimensions of auto-control and morality according to gender, in the sub-dimensions of clothing and opposite sex according to sports branch, in the sub-dimensions of motivation, auto-control and morality according to the degree obtained, and in the sub-dimensions of participation, motivation, auto-control, morality, clothing and opposite sex according to the frequency of training and religiosity levels ($p < .05$). On the other hand, no significant difference was found in any sub-dimension according to the level of religious education ($p > .05$). Furthermore, significant negative correlations were found between age and motivation, morality and dress sub-dimensions; sports experience and auto-control, morality, dress and opposite sex sub-dimensions; income and opposite sex sub-dimensions ($p < .05$). As a result, supported by the results of qualitative analyses, it was determined that the religion of Islam has effects on athletes in the sub-dimensions of sports participation, motivation, morality, ethics, auto-control, clothing and opposite sex.

Keywords: Islamic religion, sport, athlete, sport activity.

Received: 17.04.2024 / Accepted: 14.07.2024 / Published: 30.07.2024

<https://doi.org/10.22282/tojras.1470157>

Citation: Taş, Z., Hergüner, G., & İmamoğlu, A. (2024). İslam ve Spor: Psikososyal Etkiler ve Ahlaki Değerlendirmeler, The Online Journal of Recreation and Sports (TOJRAS), 13 (3), 310-320.

GİRİŞ

Âdet, durum, ceza, mükâfat (1), itaat, hesap ve İslâm anlamlarına gelen din kavramı (2) insanları her konuda akıllarını, irade ve isteklerini kullanarak hayır olan şeylere götüren, böylece dünya ve ahiret saâdetine ulaşmalarını sağlayan ve peygamberler aracılığıyla Allah'ın gönderdiği ilahi esasların bütünüdür" (3). Dini hayatın etki boyutu gündelik hayat içinde yaşanan dini inanç ve ibadetlerin sonucu olarak ortaya çıkar. Bir dine inanan insan inandığı dinin inanç ilkeleri ve pratikleriyle gündelik hayatın içinde gerçekleşen diğer eylemlerini sahip olduğu dini dünya görüşü çerçevesinde anlamlandırır ve aynı perspektif içinde değerlendirmeye alır. Örneğin, haram olduğuna inandığı bir şeyi gündelik hayat içinde kolaylıkla ve rahatlıkla eyleme geçiremez. Eyleme geçirse bile, ondan rahatsızlık duyar. Meşru veya helal gördüğü bir şeyi de yapmadığı, eyleme geçirmediği zaman rahatsızlık duyar (4). Müslümanların Allah katında tek ve geçerli din olduğuna inandığı İslâm ise; sulh, selamet ve huzur bulma, Allah ve Resulü'nün bildirdiklerine tâbi ve teslim olmak anlamlarına gelir (5). Toplumların sosyal ilişkilerini norm ve kurallarını düzenleyen müessese olan din, inançlar vasıtasıyla spora karşı tutum ve davranışları şekillendirmede önemli fonksiyona sahiptir. Spor ve din tarih boyunca sürekli bir

ilişki içinde olmuştur (6). Bunu Müslümanların icra ettikleri yöneticilik, mimari, musiki, eğitim, düğün, bayram, eğlence ve spor gibi her iş ve uğraşında görmek mümkündür. Müslümanların bu faaliyetleri gerçekleştirirken beslendikleri ana kaynağın ise İslâm dini olduğu görülmektedir. Bu dini etki sportif faaliyetlerde de ortaya çıkmakta sporcular üzerinde motivasyon, özdenetim, ahlak ve etik boyutlarda öne çıkmaktadır.

Motivasyon, spor faaliyetlerinde özellikle sportif başarıyı arttırmak amacıyla temel gereksinimlerden birisi olarak kabul edilir. Motivasyonu arttırmak bir sporcunun sağlık duygusunu hatta performans seviyelerini iyileştirir (7). İnsanı harekete geçiren aynı zamanda onun hareketlerinin yönlerini belirleyen hususlar düşünce, umut, inanç, arzu, ihtiyaç ve korku gibi hususlardır. Dolayısıyla beşeri faaliyetler (davranışlar) bireylerin arzu, inanç, ihtiyaç ve hatta korkularına göre şekil almaktadır (8). Spor ve din arasındaki etkileşime bağlı olarak sporcuların maneviyatından kaynaklanan teşvik ve motivasyon spor psikologlarının ilgisini çekmiş, din ve maneviyatın spor motivasyonu üzerine olan etkisine vurgu yapılmıştır (9).

Spor faaliyetlerine katılanların kendini anlatma eğilimi spor vasıtası ile en iyi şekilde doyuma ulaşmaktadır. Bazı durumlarda spor, kişiliğin oluşması, karakterin yoğunlaşarak şekil almasına hizmet edebilmektedir (10). Ancak bazen de sporun özünde var olan güzel duygulara yakışmayan spor faaliyetlerinde kardeşlik, sevgi ve huzur ortamının bozulabileceğine ve yerini küfür, kavga ve saldırganlık türünden davranışlara bıraktığına şahit olunabilmektedir. Bu ise sporun asıl amacından uzaklaşmasına kişilerin birbirlerine eziyet ettiği ve şiddetin körüklendiği bir kavram olarak algılanır hale gelmesine neden olmaktadır (11).

İnsanın doğuştan getirdiği veya sonradan kazandığı tutum ve davranışları, kişide huy olarak bilinen iyi ve güzel olan nitelikler ve davranışlar ahlak anlamına gelmektedir (12). Müsabaka esnasında oyuncuların nasıl davranmaları gerektiği gibi farklı şekillerde de ifade edilebilir (13). Spor ve ahlâkın her ikisi de kurallar sistemi olarak düşünülebilir. Spor, kuralları olmadan oyuncuların yaptıkları eylemleri değerlendirmek mümkün değildir. Kuralsız hiçbir spor müsabakası düşünülmemeyeceği gibi kurala uyma eylemi spor kurallarından ayrı olarak sporcuların sahip olduğu ahlâki yargılardan beslenir. Yazılı spor kurallarının anlam kazanması sporcuların ortaya koyacakları ahlâki davranışlar sayesinde (14).

Bu özellikleriyle spor ve ahlâki değerler birbiri ile ilişki içindedir. Spor belirleyen ilkeler ve özellikler aynı zamanda ahlâki ya da yaşama biçimini de belirlemektedir (15). Spor belirleyen ilkeler ve özellikler aynı zamanda bu ahlâki ya da yaşama biçimini de belirlemektedir (16). Bir davranış tek başına ahlâkla ilgili değildir; ancak bu davranış uygulamadan eyleme dönüştüğü ve başkalarını ilgilendirdiği oranda iyi-kötü, güzel-çirkin ve faydalı-zararlı boyutlar içinde değerlendirmeye tabi tutulur. Bu bakımından sportif eylemler doğrudan doğruya ahlâkla ilgilidir (17). Sportmen denildiği zaman sadece kas geliştiren insan değil nezaket kurallarına uyan kimse anlaşılmalıdır. Özellikle rekabete dayalı takım oyunlarında rakibe zarar vermek ve hakemi aldatmaya yönelik hareketler sportmenliğe uygun olarak değerlendirilmemektedir (18).

YÖNTEM

Araştırma Modeli: Bu araştırma nicel ve nitel araştırma yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı bir karma yöntem araştırmasıdır. Karma yöntemin tercih edilmesinin nedeni nicel ve nitel araştırma yöntem ve tekniklerinin dezavantajlarını en az seviyeye indirmek ve çalışma konusuna ilişkin daha ayrıntılı bilgilerin elde edilmesini sağlamaktır (19). Araştırmacılar, sporcuların konu bağlamındaki deneyimlerine ulaşma sürecinde nicel yöntem ve tekniklerin yeterli olmayacağı gerekçesinden hareketle daha derin bilgiler elde etmek amacıyla nitel yöntem ve tekniklerden de yararlanmıştır. Bu noktada sporcuların algılarının, düşüncelerinin ve deneyimlerinin ortaya konması için nitel yöntemlerin de kullanılmasının konunun açıklanmasına önemli katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Araştırma Creswell (19)'ın karma yöntem temel desenlerinden açıklayıcı ardışık desen takip edilerek yürütülmüştür. Açıklayıcı ardışık desen araştırmacıya araştırma problemine yönelik veri toplama ve analizi sürecinde nicel sonuçları açıklamak amacıyla nicel yöntemlerle başlayıp sonuçları açıklayabilmek için nitel yöntemlerle sürdürme imkanı tanır. İstatistiki anlamlılık, güven aralıkları ve etki boyutları gibi nicel sonuçlar araştırmadan elde edilen sonuçların açıklanmasında yetersiz

kalır. Dolayısıyla bu aşamada nitel yöntemler kullanılır ve bu işlem açıklayıcı ardışık desen olarak ifade edilir (19). Araştırmaların nicel boyutundaki sonuçlar arasında ortaya çıkan beklenmedik farkların açıklanmasında yine açıklayıcı ardışık desen tercih edilmelidir (20).

Araştırma şu işlem sırası ile yürütülmüştür.

1. Nicel veriler toplanarak analiz edildi.
2. Nicel verilerin analizleri doğrultusunda hangi sonuçların daha derin keşfinin yapılacağı tespit edildi.
3. Nitel aşamada katılımcılara hangi soruların sorulacağı belirlendi. Görüşme soruları oluşturuldu.
4. Nicel sonuçları açıklamak amacıyla nitel veriler toplanıp analiz edildi.
5. Nitel sonuçların nicel sonuçları açıklamaya nasıl yardımcı olacağına dair çıkarımlar yapıldı.

Bu araştırmanın nicel bölümünde genel tarama modellerinden biri olan “kesit alma yaklaşımı” ve “ilişkisel tarama” modeli kullanılmıştır. Kesit alma yaklaşımı; gelişim ve çeşitli gelişmişlik evrelerini temsil ettiği kabul edilen birbirinden ayrı gruplar üzerinde ve bir anda yapılacak gözlemlerle belirlenmeye çalışılır. Sonuçlar sanki aynı gruptan alınmış gibi yorumlanır ve gelişimin sürekliliğini yansıttığı varsayılır. Çok sayıda örnek üzerinde çalışıldığından kesit alma yoluyla elde edilen verilerin genellenebilirlik olasılığı daha yüksektir. Zamanın kısaltılmasıyla da maliyet önemli ölçüde düşmektedir. İlişkisel tarama modeli ise iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlar (21).

Bu araştırmanın nitel verilerini elde etmek amacıyla fenomenolojik desen tercih edilmiştir. Bu desenin tercih edilme nedeni konu bağlamındaki sporcu deneyimlerine ulaşmaktır. Fenomenoloji yalnızca bir betimleme değil yaşanmış deneyimlerin anlamına ilişkin yorum yapılabilen yorumsal bir süreçtir (22). Fenomenolojik çalışma birkaç kişinin bir fenomen veya kavramla ilgili yaşanmış deneyimlerinin ortak anlamını keşfeder. Fenomenolojinin temel amacı ise bir fenomenle ilgili bireysel deneyimleri evrensel nitelikteki bir açıklamaya indirgemektir. Bu amaçla öncelikle fenomen tanımlanır (23). Daha sonra fenomenle ilgili deneyime sahip olan kişilerden veri toplanır ve bütün bireylerin deneyimlerinin özünü tanımlayan bütüncül bir betimleme ortaya konulur. Bu betimleme onların neyi nasıl deneyimlediklerinden oluşur (24). Deneyimlenen dini etki bu çalışmanın fenomenidir.

Araştırmanın Amacı: Bu araştırmanın amacı İslam dininin sporcular üzerindeki psiko-sosyal etkilerini incelemektir.

Nicel Bölüm

Araştırma Grubu: Araştırmanın evrenini sporculuk hayatını Türkiye’de devam ettiren sporcular oluşturmaktadır. Özellikleri ve verdiği cevaplar bakımından evreni en iyi şekilde temsil edecek örneklem grubunu belirlemek amacıyla Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından hazırlanan ve Bakanlar Kurulu’nun 2002/4720 sayılı kararı ile 22 Eylül 2002 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması (İBBS)-Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS) kullanılmıştır. 3 kademeli bölge

sistemi oluşturulurken, 12 il düzey 1, 26 il düzey 2 ve 81 il düzey 3 olarak tanımlanmıştır. Bu iller ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller de dâhil nüfus büyüklükleri dikkate alınarak belirlenmiştir. Bu bölgelerden kolayda örnekleme yöntemiyle (25, 26, 27) seçilen 12 il'deki (İstanbul, Edirne, İzmir, Sakarya, Ankara, Antalya, Kayseri, Bartın, Trabzon, Erzurum, Malatya, Diyarbakır) 961 sporcu araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Katılımcıların % 64.5'i (n=610) erkek; % 35.5'i ise (n=336) kadın sporculardan oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Katılımcıların Sportif Faaliyetlerde İslam Dini Etki düzeylerine bazı değişkenlerin etkisini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından kişisel bilgi formu oluşturulmuştur. Form katılımcıların; cinsiyet, yaş ve spor yaşı gibi bilgilerine ulaşmak için beş sorudan oluşmaktadır.

Araştırmanın nicel boyutu için Taş, Hergüner, İmamoğlu, Yaman, Zengin, Üzüm ve Karlı (28) tarafından geliştirilen "Sportif Faaliyetlerde İslam Dini Etki Ölçeği (SFİDEÖ)" kullanılmıştır. Ölçme aracı 6 boyut, 38 madde ve 5' li likert tipindedir. Ölçeğin alt boyutlarının Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı değerleri; Motivasyon boyutu için $\alpha=0.90$, Ahlak boyutu için $\alpha=0.90$, Otokontrol boyutu için $\alpha=0.92$, Kıyafet boyutu için $\alpha=0.90$, Karşı cins boyutu için $\alpha=0.89$ ve Katılım boyutu için $\alpha=0.53$ olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin toplam Alfa değeri ise $\alpha=0.95$ olarak bulunmuştur (28). Mevcut araştırma sonucunda ölçme aracına ait Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı değerleri; Motivasyon boyutu için $\alpha=0.90$, Ahlak boyutu için $\alpha=0.90$, Otokontrol boyutu için $\alpha=0.92$, Kıyafet boyutu için $\alpha=0.89$, Karşı cins boyutu için $\alpha=0.90$, Katılım boyutu için $\alpha=0.54$, ölçeğin tamamı için ise $\alpha=0.95$ olarak tespit edilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın nicel verileri 2020 yılında 12 ilde (İstanbul, Edirne, İzmir, Sakarya, Ankara, Antalya, Kayseri, Bartın, Trabzon, Erzurum, Malatya, Diyarbakır) ikamet eden 946 sporcudan elde edilmiştir. Verilerin bir kısmı araştırmacılar tarafından, bir kısmı ise araştırmanın örnekleme dâhil edilen ildeki belirlenen temsilciler aracılığı ile yüz yüze yapılan görüşmelerle elde edilmiştir. Araştırmacılar ve

temsilciler tarafından veri toplama öncesinde araştırmanın amacını katılımcılara anlatılmış, veri toplama aracındaki sorular hakkında sözlü bilgiler verilmiş ve araştırmaya gönüllü katılım göstermek isteyen sporcular dahil edilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilere uygulanacak analizlere karar vermeden önce normallik testine tabi tutulmuştur. Normallik testinde verilerin çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakılmıştır. Yapılan istatistiksel işlemin sonucunda verilerin $-2 > \dots < +2$ aralığında olduğu saptanmıştır. Tespit edilen bu değerlerin normal dağılıma uygun olduğu ifade edilebilir (29). Normal dağılıma uygun olan verilere parametrik testler uygulanmıştır. Verilerin genel olarak değerlendirilmesinde betimsel istatistikler, bağımsız gruplar t-testi, tek yönlü varyans (ANOVA) ve Pearson korelasyon analizleri kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır. Veriler SPSS paket programı ile çözümlenmiştir.

Nitel Bölüm

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın nitel çalışma grubu benzeşik (homojen) örnekleme tekniği kullanılarak 15 sporcudan oluşmaktadır. Bu örnekleme yönteminde küçük ve homojen bir örnekleme ele alınarak ve detaylı olarak çalışılmaktadır (30). Benzeşik örnekleme araştırmanın problemiyle ilgili olarak evrende yer alan benzeşik bir alt grubu ya da oldukça özelleşmiş bir durumu içerebilir (31). Bu açıdan benzeşik örnekleme bir araştırmanın hazırlık aşamasında oluşturulabileceği gibi araştırmanın kendisi de benzeşik örnekleme yöntemi ile desenlenebilir (32). Çalışmada sporcuların İslam dinin'den etkilenme düzeylerine ilişkin bilgilere ihtiyaç duyulduğundan ve onların süreçte yaşadıkları deneyimlerin ortaya konması amaçlandığından benzeşik durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında 20 katılımcı ile görüşülmüştür. Fakat bu görüşmelerin son 4'ü veri doygunluğu, 1'i de yetersiz veri nedeniyle araştırma kapsamından çıkarılmış olup, 15-görüşmeden elde edilen veriler dikkate alınmıştır. Bu kapsamda katılımcıların 13'ü erkek, 2'si kadındır. Çalışma grubu ile ilgili diğer bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Araştırmanın nitel verilerini elde etmek amacıyla yapılan katılımcılara ait demografik bilgiler

Katılımcı Kodu	Cinsiyet	Yaş	Medeni durum	Eğitim durumu	Branş	Branş yaşı	Antrenman yapma sıklığı	En yüksek derece	Aylık gelir	Dindarlık düzeyi	Dini eğitim	İl
K 1:	Erkek	26	Evli	Lisans	Güreş	17	G:4s-H:7g	Türkiye şampiyonluğu	4500 TL	Çok dindar	Evet	Ankara
K 2:	Erkek	27	Evli	Yüksek Lisans	Futbol	15	G:3s-H:4g	Ligde oynamak	6000 TL	Dindar	Evet	Antalya
K 3:	Erkek	29	Evli	Doktora	Kick-Boks	14	G:2s-H:5g	Turnuvalar	7000 TL	Dindar	Evet	Karabük
K 4:	Erkek	32	Evli	Yüksek Lisans	Futbol	12	G:2s-H:5g	Türkiye Şampiyonluğu	5000 TL	Çok dindar	Evet	İstanbul
K 5:	Erkek	26	Evli	Yüksek Lisans	Voleybol	15	G:2s-H:5g	3. ligde oynamak	6000 TL	Çok dindar	Evet	İstanbul
K 6:	Erkek	21	Bekar	Lisans	Futbol	12	G:2s-H:5g	Ligde oynamak	800 TL	Dindar	Evet	Sakarya
K 7:	Erkek	27	Evli	Lisans	Taek-wondo	20	G:1s-H:5g	Bölgesel Şampiyonluk	7000 TL	Dindar	Evet	Samsun
K 8:	Erkek	22	Bekar	Lisans	Bilek güreşi	11	G:2s-H:2g	Derece yok	6000 TL	Dindar	Evet	Bartın

Tablo 1. (Devam)

Katılımcı Kodu	Cinsiyet	Yaş	Medeni durum	Eğitim durumu	Branş	Branş yaşı	Antrenman yapma sıklığı	En yüksek derece	Aylık gelir	Dindarlık düzeyi	Dini eğitim	İl
K 9:	Kadın	20	Bekar	Lisans	Karate	12	G:2s-H:4g	Türkiye Şampiyonu	1200 TL	Çok dindar	Evet	Malatya
K 10:	Erkek	25	Bekar	Yüksek Lisans	Badminton	14	G:2s-H:4g	Derece yok	6000 TL	Dindar	Evet	Erzurum
K 11:	Kadın	21	Bekar	Lisans	Karate	12	G:2s-H:5g	Türkiye Şampiyonu	4500 TL	Dindar	Evet	Kocaeli
K 12:	Erkek	23	Bekar	Lisans	Judo	15	G:1s-H:3g	Avrupa 2.ligi	6000 TL	Dindar	Evet	İstanbul
K 13:	Erkek	24	Bekar	Lisans	Güreş	15	G:4s-H:5g	Avrupa 3.lüğü	3000 TL	Dindar	Evet	İstanbul
K 14:	Erkek	22	Bekar	Lisans	Güreş	13	G:2s-H:34g	Derece yok	1500 TL	Dindar	Evet	Sakarya
K 15:	Erkek	22	Bekar	Lisans	Su altı sporları	13	G:2s-H:1g	Derece yok	6000 TL	Dindar	Evet	Çanakkale

Veri Toplama Aracı: Bu araştırmanın nitel verilerini toplamak amacıyla araştırmanın nicel veri toplama aracına ait boyut ve maddeler dikkate alınarak altı sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Bu aşamada pilot çalışma yapmak amacıyla açık uçlu sorular dört sporcuya yöneltilmiş ve elde edilen bu dört veri analiz sonuçlarına dahil edilmemiştir. Görüşme soruları alanında uzman iki öğretim üyesine sunularak görüşleri alınmıştır. Son olarak sorular bir Türkçe öğretmeni eşliğinde dilsel yönden kontrole tabi tutulmuştur. Elde edilen yarı yapılandırılmış görüşme formundaki açık uçlu sorular aşağıdadır. Katılımcılara yöneltilen sorulardan elde edilen bulgulara yönelik sorular aşağıda sunulmuştur. Katılımcılardan cevaplara göre sonda sorular sorulmuştur.

Motivasyon boyutu: İslam dininin müsabaka veya diğer sportif faaliyetlerinize ilişkin motivasyonunuz üzerinde etkisi var mıdır?

Ahlak boyutu: Sizin için spor ahlakı nedir? Sportif faaliyetlerdeki ahlaki tutum ve davranışlarınızı İslam dini etkilemekte midir?

Otokontrol boyutu: Sportif faaliyetlerde yaşanabilen olumlu veya olumsuz duygu durumlarında İslami özdenetimin üzerinde bir etkisi oluşmakta mıdır?

Katılım boyutu: Spor faaliyetleri kapsamındaki tercihlerinizde İslami bir etki bulunmakta mıdır?

Kıyafet boyutu: Aktif olarak katıldığımız sportif faaliyetlerde kullandığımız kıyafetlerin tercihinde İslam dininin kuralları etkili midir?

Karşı cins boyutu: Spor faaliyetleriniz esnasında aynı mekanda karşı cinsle spor yapıp yapmamayı nasıl

karşıyorsunuz? Bu noktada üzerinizde İslami bir etki bulunmakta mıdır?

Verilerin Analizi: Bu çalışmada nitel verilerin analizi için MAXQDA 2020 versiyonu kullanılmıştır. Kuckartz ve Rädiker (33)'a göre MAXQDA karma yöntem kullanımında tercih edilen bir programdır. Karma yöntem araştırmalarında MAXQDA'nın kullanılmasının nedeni ilişkilendirme, not alma, kodlama, nitel verileri nicel verilere dönüştürme ve kod dağılımlarının görsel sunumlarını oluşturma bakımından istatistikler sunmasıdır. Elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi yoluyla analiz edilmiştir. Verilerin analizinde Yıldırım ve Şimşek'in (34) betimsel analizde uygulanması önerilen;

1. Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma,
2. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi,
3. Bulguların tanımlanması,
4. Bulguların yorumlanması (34) süreci takip edilmiştir.

Buna göre bu çalışmada elde edilen veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenmiştir. Görüşülen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Böylece bulgular düzenlenerek ve yorumlanarak okuyucuya sunulmuştur. Bu amaçla elde edilen veriler sistematik ve açık bir biçimde betimlenmiştir. Daha sonra bu betimlemeler açıklanarak yorumlanmış ve neden-sonuç ilişkileri irdelenerek genel sonuçlara ulaşılmıştır.

Etik Beyan: Araştırmanın etik kurul izni, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Etik Kurulu'nun 23.03.2020 tarih ve 02 nolu toplantı kararı ile alınmıştır.

BULGULAR

Nicel Verilerine Ait Bulgular

Tablo 2. Sporcuların sportif faaliyetlerde İslâm dini etki ölçeği alt boyut puanlarının cinsiyete göre karşılaştırma sonuçları

	Cinsiyet	n	\bar{X}	ss	sd	t	p
Katılım	Erkek	610	3,45	1,16	944	-,63	,52
	Kadın	336	3,50	1,10			
Motivasyon	Erkek	610	3,84	,85	944	,42	,67
	Kadın	336	3,82	,67			

Tablo 2. (Devam)

	Cinsiyet	n	\bar{X}	ss	sd	t	p
Otokontrol	Erkek	610	3,85	1,02	944	-4,64	,00
	Kadın	336	4,12	,76			
Ahlâk	Erkek	610	3,83	,94	944	-5,00	,00
	Kadın	336	4,09	,67			
Kıyafet	Erkek	610	3,04	1,11	944	,98	,32
	Kadın	336	2,97	1,11			
Karşı cins	Erkek	610	2,78	1,24	944	,25	,80
	Kadın	336	2,76	1,16			

Tablo 2’deki bağımsız gruplar t-testi sonucunda otokontrol ve ahlâk alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p<.05$). Her iki alt boyutta kadın sporcuların puan ortalamaları erkek sporculara göre anlamlı

derecede yüksektir. Öte yandan katılım, motivasyon, kıyafet ve karşı cins alt boyutlarında ise cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmamaktadır ($p>.05$).

Tablo 3. Sporcuların sportif faaliyetlerde İslâm dini etki ölçeği alt boyut puanlarının dindarlık düzeylerine göre karşılaştırma sonuçları

		n	\bar{X}	ss	sd	F	p	Fark
Katılım	1) Çok dindar	66	3,54	1,40	3,942	7,809	,000	2>3,4
	2) Dindar	575	3,60	1,13				
	3) Az dindar	256	3,25	1,00				
	4) Dindar değil	49	3,07	1,27				
Motivasyon	1) Çok dindar	66	4,36	,64	3,942	79,321	,000	1>,2,3,4 2>3,4 3>4
	2) Dindar	575	4,00	,69				
	3) Az dindar	256	3,51	,70				
	4) Dindar değil	49	2,74	,96				
Otokontrol	1) Çok dindar	66	4,40	,74	3,942	36,973	,000	1>,2,3,4 2>3,4 3>4
	2) Dindar	575	4,10	,80				
	3) Az dindar	256	3,65	1,02				
	4) Dindar değil	49	3,04	1,34				
Ahlâk	1) Çok dindar	66	4,36	,81	3,942	49,746	,000	1>,2,3,4 2>3,4 3>4
	2) Dindar	575	4,07	,74				
	3) Az dindar	256	3,68	,81				
	4) Dindar değil	49	2,86	1,27				
Kıyafet	1) Çok dindar	66	3,83	1,03	3,942	64,853	,000	1>,2,3,4 2>3,4 3>4
	2) Dindar	575	3,25	,98				
	3) Az dindar	256	2,49	1,04				
	4) Dindar değil	49	1,96	1,18				
Karşı cins	1) Çok dindar	66	3,52	1,25	3,942	47,216	,000	1>,2,3,4 2>3,4 3>4
	2) Dindar	575	3,00	1,14				
	3) Az dindar	256	2,28	1,11				
	4) Dindar değil	49	1,74	,92				

Tablo 3’deki tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda dindarlık düzeylerine göre katılım, motivasyon, otokontrol, ahlâk, kıyafet ve karşı cins alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p<.05$). Farklılığın kaynağını tespit etmek için yapılan Tukey Post Hoc (HSD) testi sonuçlarına göre; katılım alt boyutunda dindarların az dindar ve dindar olmayanlara göre;

motivasyon, otokontrol, ahlâk, kıyafet ve karşı cins alt boyutlarında ise çok dindarların dindar, az dinler ve dindar olmayanlara göre; dindarların az dindar ve dindar olmayanlara göre; az dindarların dindar olmayanlara göre puan ortalaması istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksektir.

Araştırmanın Nitel Bulgularına Ait Veriler

Katılımcılardan elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile analiz edilmiş ve altı temaya ulaşılmıştır. Tema ve alt temaları gösteren tablolar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4. Nitel veriler doğrultusunda ortaya çıkan temalar ve katılımcıların bu temalara göre yoğunluk kazanan görüşleri

Kod Sistemi	K1:	K2:	K3:	K4:	K5:	K6:	K7:	K8:	K9:	K10:	K11:	K12:	K13:	K14:	K15:
> Katılım	■						■			■				■	
> Motivasyon	■												■		■
> Özdenetim															
> Ahlak															
> Kıyafet									■						
> Karşı cinsle yapılan spor															

Tablo 4 incelendiğinde katılımcılardan K1, K7, K10, K13 ve K14'ün "katılım"; K9'un kıyafet; K1', K13 ve K15'in "motivasyon" temalarında yoğun olarak görüş bildirdikleri tespit edilmiştir. K2 ve K3'ün tüm temalara benzer yoğunlukta, K4'ün katılım ve karşı cinsle yapılan spor

temasına orta yoğunlukta, K5'in katılım ve ahlâk temasına orta yoğunlukta, K6'nın motivasyon, ahlâk ve özdenetim temalarında düşük yoğunlukta görüş bildirdikleri tespit edilmiştir.

Tablo 5. Katılımcı görüşleri, doğrultusunda elde edilen tema ve alt temalar

Temalar	Alt tema	f
Katılım	Fiziki, ruhi ve sosyal fayda sağlama amacı	18
	Görev ve sorumluluk olarak görme	17
	Dindar insanların teşvigi	15
	Ayet ve hadisler	14
	Tebliğ amacı	12
Motivasyon	Milli duygular	20
	Dua etmeye ve ayet okumaya olan inanç	17
	Sevap kazanma düşüncesi	15
	Dini referanslar	15
	Dini semboller	14
	Manevi beklenti	13
Özdenetim	Rakibe saygı	18
	Adil olma	18
	Saygınlık	17
	Zinadan kaçınma	17
	İrade terbiyesi	16
	Haksızlığa müdahale	16
	Sağlıklı beslenme ve düzenli yaşam	15
	Merhamet	15
	Gücü kontrol etme	15
	Haksız kazancı reddetme	20
Ahlak	Sözlü ve fiziki şiddetten kaçınma	19
	Madde kullanmama	18
	Sporcu şahsiyeti oluşturma	18
	Haya	17
	Maddi hırslardan kaçınma	17
	Manevi hedef belirleme	16
	Tesettür sorunu	15
Kıyafet	Tesettür kıyafeti üretimi sorunu	14
	Mevzuattan kaynaklanana kıyafet dayatması	11
	Branşın terkedilmesi	11
	Sporun terkedilmesi	9
Karşı cinsle yapılan spor	Rahatsız hissetme	14
	Fiziksel temastan kaçınma	14
	Hemcins antrenör talebi	14
	Konsantrasyonu bozma	13
	Performansı olumsuz etkileme	13

Tablo 5'e göre katılımcı görüşleri altı tema altında toplanmıştır. Katılım, motivasyon, özdenetim, ahlak, kıyafet ve karşı cinsle yapılan spor, araştırmanın nitel verilerinden elde edilen temaları oluşturmaktadır. Bu temalardan katılım sporcuların spor faaliyeti yapmasına etki eden dini etkiyi ifade etmektedir. Buna göre sporcuların sportif faaliyetlere katılırken spordan fiziki, ruhi ve sosyal fayda sağlamayı dini bir gereklilik olarak gördükleri; çalışmak, hareket etmek ve sağlıklı olmak gibi gerekçelerle spor faaliyetlerine katılmayı dini görev ve sorumluluk olarak gördükleri; çevrelerindeki dindar insanların spora dair yönlendirmeleri ve okudukları spor konulu ayet ve hadislerin kendilerini spora teşvik ettiğini; ayrıca spor vasıtasıyla insanları iyiye, güzele ve doğruya teşvik etmenin kendilerini spora katılıma yönelten nedenler olduğunu bildirmişlerdir. Aşağıda görüşmelerden elde edilen verilere ilişkin katılım temasına ait bazı doğrudan aktarmalara yer verilmiştir.

K2: "Çocukluğumdan itibaren hareketli olmam ve spor yapmam çevremde gördüğüm dindar insanlar tarafından hep övüldü."

K5: "Okuduğum dini kaynakların tamamı insanı spor yapmaya yönlendiriyor. Ben de yetenekli olduğum alanda branşımı sürdürürken buradan ilham alıyorum."

K11: "Spor yaptıkça bedenim de ruhum da dinleniyor. Yenileniyorum. Artık bunu bir görev sayıyorum."

K12: "Peygamberimizin de yaptığı bir spor olmasından dolayı güreş sporu ile ilgilenmek bana sevap işlediğim hissi veriyor."

K17: "İslâmiyet aslında Müslümanları spora teşvik edecek örneklerle dolu. Sporun yapılmasına mani olacak hiçbir şey yok İslâmiyet'te, aksine spor yapmaya teşvik edecek, sporla güçlü olmamızı sağlayacak birçok hadis ve yönlendirmeler var."

Müsabakalarda milli duyguların oluşması; antrenman ve müsabakalardan önce performans gelişimi ve başarı için dua edilmesi veya ayet okunması; spor yapmanın sevap kazanma aracı olduğuna inanılması; öne çıkan müslüman şahsiyetlerin örnek alınması; müsabaka ve egzersiz öncesinde yapılan dua vb. gibi sembolik dini içeriklerin gerçekleştirilmesi ve dini inançtan ötürü manevi bir başarı

beklentisi içinde olunması sporcuları dini yönden motive eden unsurlar olarak motivasyon teması altında tespit edilmiştir. Aşağıda görüşmelerden elde edilen verilere ilişkin motivasyon temasına ait bazı doğrudan aktarmalara yer verilmiştir.

K8: "Maça çıkmadan dua ediyorum. Yenilmem durumunda nasibimizde bu varmış diyorum."

K15: "Dini inancıma göre Allaha güvenmekten dolayı dua eder maça öyle çıkarım."

K17: "Müsabaka öncesi ve sonrası ellerimi açarak dua ediyorum. Günümüzde birçok sporcu inandığı dine ait dua şeklini rahatlıkla yapıyor. Ben de kendimi bu şekilde daha rahat hissediyorum."

Antrenman ve müsabakalarda rakibe saygılı olma, adaletli olma, sportif faaliyetlerde saygın bir konum edinme, zinadan kaçınma, iradeye sahip çıkma, haksızlığa müdahale etme, sağlıklı beslenme ve düzenli bir yaşam sürdürme, merhametli olma ve elde ettiği maddi ve manevi gücü kontrollü kullanma sporcuların dini bir etki ile deneyimledikleri özdenetim teması altında ortaya çıkan alt temalardandır. Aşağıda görüşmelerden elde edilen verilere ilişkin özdenetim temasına ait bazı doğrudan aktarmalara yer verilmiştir.

K1: "Rakibimi yendiğimde sarılarak onu kaldırıp teselli ediyorum. Bu hareket dinimin bana tavsiyesi diye düşünüyorum."

K4: "Biz şu düsturla hareket ediyorduk, haksızlık yapmayın haksızlığa da uğramayın."

K14: "Kul hakkına girmemek için spor ortamında bende çok dikkat ediyorum."

Ahlak teması altında sporcuların dini bir etki ile; ödül, para, şöhret vb. maddi ve manevi haksız kazancı kabul etmeme; takım arkadaşlarına, rakibe, hakeme veya taraftarlara karşı sözlü veya fiziki şiddetten kaçınma; doping ve benzeri haksız kazanç sağlayan maddeleri kullanmama; kendine güvenen bir duruş sergileyebilen karakter oluşturabilme; spor alanlarında toplum değerlerine aykırı söz ve fiiller karşısında utanma duygusuna sahip olma; maddi hırslar için yarışmama ve manevi hedefler belirleme gibi özellikler geliştirdikleri tespit edilen alt temalar arasındadır. Aşağıda görüşmelerden elde edilen verilere ilişkin ahlak temasına ait bazı doğrudan aktarmalara yer verilmiştir.

K3: "Dini bir yükümlülük olduğu için maçlarda hırçın davranmıyorum. Agresif olmamaya gayret ediyorum. Küfür veya argo bir kelime kullanmıyorum."

K16: "Üryan bir şekilde duşa girenler var. Ama ben dinimin bana aşıladığı ahlâkla kimsenin önünde çıplak durmam. Dünya çapında böyle bir ahlâksızlık var."

Kıyafet teması altında sporcuların sportif faaliyetler esnasında özellikle dini açıdan tesettür sorunu yaşadığı, tesettür kıyafeti üreten firmaların azlığı nedeniyle seçeneğin az olması, bazı mevzuatların ulusal veya uluslararası müsabakalarda tesettüre uygun olmayan kıyafetleri zorunlu tutması, kıyafet sebebiyle özellikle kadın sporcuların bazı branşları terketmesi, branş değiştirmesi hatta sporu terk etmesi gibi sorunlara neden olduğu tespit edilen alt temalara

ulaşmıştır. Aşağıda görüşmelerden elde edilen verilere ilişkin kıyafet temasına ait bazı doğrudan aktarmalara yer verilmiştir.

K7: "Mesela voleybol oynamak istemem. Çünkü kıyafeti dinime aykırı. Kız kardeşim de oynasın istemem bu sebepten dolayı. Aynı görüşleri bayan güreşi konusunda da savunuyorum. Ben kendi giymeyeceğim mayoyu bayan yakınlarıma da giydirmek istemem."

K15: "Maça çıkarken başörtümü açmak istemiyorum."

Karşı cinsle aynı mekanda yapılan spor faaliyetlerine ilişkin sporcuların dini etki sonucunda rahatsızlık hissetmesi, fiziksel temastan kaçınmak için özel çaba harcaması, kadın sporcuların kadın, erkek sporcuların erkek antrenörle antrenman yapma isteği, karşı cinsten bir sporcunun olduğu ortamda çoğu zaman ortaya çıkan konsantrasyon kaybı ve tüm etkenlere bağlı olarak yaşanan performans kaybı elde edilen alt temalar arasındadır. Aşağıda görüşmelerden elde edilen verilere ilişkin karşı cins temasına ait bazı doğrudan aktarmalara yer verilmiştir.

K11: "Belli hareketler var insanlar tarafından farklı algılanıyor. Ya da yan yana durmak istemiyorlar, rahatsız oluyorlar. Aslında ben de bu gruba dâhilim."

K12: "Benim de spor yaptığım yerde karşı cins olduğunda kendimi biraz daha geri plana atıyorum. İstedğim gibi çalışamıyorum. Bu da performansımı yansıyor."

TARTIŞMA VE SONUÇ

İslâm dini inananlarını spor faaliyetlerine teşvik etmektedir (35). Bunu; spora pasif ve aktif katılım güdülenmesi ile dinsel eğilim arasında var olan ilişki (36), spor yapmaya dinin pozitif yönde etki etmesi (37) dahası dindarlık düzeyi yükseldikçe spora katılımın da yükseldiğini ortaya koyan sonuçlar (38) göstermektedir. Öte yandan Müslümanların; ahlâki değerleriyle uyumsuzluk göstermesi (39), sportif tercihlerine saygı duyulmaması, dini ihtiyaçların karşılanamaması (40), dini ve kültürel yaşam kurallarına uygun düzenlemeler yapılmaması (41) gibi gerekçelerin ortaya koyulduğu araştırma sonuçları spora karşı olumsuz tutum geliştirilmesine neden olmaktadır. Bu olumsuz tutumun üstesinden gelmek için araştırmalar onların; örgüt içindeki aidiyetlerinin geliştirilmesi gerektiğine, organizasyonlarda daha fazla antrenör ve yönetici olarak görev verilmesinin motive edici olduğuna (42), ailelerine sportif organizasyon hakkında daha fazla tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinin yapılarak güvenlerinin kazanılmasına (43), spor tesislerinin fiziki yönden ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesine (44) yönelik vurgu yapmaktadır. Tüm bu etkenlerin yanında genel olarak kadınların erkeklere oranla sportif faaliyetlere katılımının daha düşük olduğu görülmektedir. Bütün dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de durum benzerdir. Kadınlardaki katılım düşüklüğü onların fizyolojik özelliklerinden, kültürel baskılardan, erkeklik ve dişiliğe özgü kavram ve rollerinden (10) ve toplumun temel değerlerine göre kimliklerini oluşturarak toplumsal rollere uygun şekilde davranmaları gerektiğine olan inançtan kaynaklanmaktadır (45).

Spor faaliyetlerinde fiziki temasın sporcular tarafından oyun kuralları kapsamında kontrol edilemediği durumlar yaşanabilmektedir. Bu durumda sporcuların birbirlerine, hakeme veya seyircilere yönelik fiziki veya sözlü kontrolsüz tutumları olabildiği gibi sporcunun kontrolsüz tutum ve davranışı kendine yansıttığı durumlar da gerçekleşebilmektedir. Araştırmalar sportif faaliyetlerde kadınların erkek sporculardan daha kontrollü tutum ve davranışlarda bulunduğu (46), erkek sporcuların kadın sporculardan sözel veya fiziki olarak daha saldırgan ve kontrol dışı hareketler sergilediği (47) yönündedir. Öz denetimin çeşitli boyutlarıyla incelendiği araştırmalar kontrolsüz tutum ve davranışların özellikle ulusal ve uluslararası müsabakalarda etnik köken ve dini inanç gibi etkenlerden beslendiğini göstermektedir. Esasen günümüzde erkeklerin sadece sporda değil aynı zamanda ticarete, trafikte veya diğer sosyal ilişkilerin gerçekleştiği ortamlarda da kadınlardan bariz şekilde daha fazla kontrol içermeyen tutum ve davranışlar gerçekleştirdikleri kanaati yaygındır (48). Erkekler güç ve hız gerektiren uygulamalarda veya sahip oldukları kas ve kemik yapısının yanında toplum cinsiyet normları tarafından da buna teşvik edilirler (49). Sportif faaliyetlerde kadınların erkeklerden daha otokontrollü olması; Türk toplumunun karakteristik özelliklerinin oluşmasında ve bu etkinin bireylere yansımada İslâm dininin etkisini göz önünde bulundurarak, kadınların her sosyal ortamda olduğu gibi sportif faaliyetlerde de kendini daha fazla kontrol edebilen ve daha fazla denetleyebilen özelliklerinin gelişmesine katkıda bulunduğu şeklinde yorumlanabilir.

Sporcular sportif faaliyetin oluşturduğu heyecan türünden duygular eşliğinde bazen kazanmak veya kaybetmek endişesiyle sportif ahlâktan uzak davranışlar gösterebilmektedir. Takımın menfaati için hakeme yalan söyleme (50) bu davranışların başında gelmektedir. Kadınların; sosyal normlara uyum, kurallar, yönetime saygı ve sporda sorumluluklara bağlılıklarının (51), ahlâki karar alma düzeylerinin (52) erkek sporculardan yüksek olduğu yapılan araştırmaların ortak sonucudur. Aynı zamanda oyun kurallarını çiğneyen ve ahlâki olmayan davranışlarda bulunan sporcuların çoğunlukla erkek sporcular olduğunu diğer bir çalışma (17) ortaya koymaktadır. Bu çalışmadaki nitel veriler erkek sporcuların kadın sporculardan daha yoğun olarak sportif faaliyetin sonucunu kendi lehine çevirmek amacıyla sportif faaliyetlerde ahlâki olmayan tutum ve davranışlara başvurduğunu göstermektedir. Sonuç olarak sporcuların spor yaşı artsa bile yaşanan birtakım duygusal yoğunluklar sporcularda özdenetimi olmayan davranışları tetikleyebilmektedir (53).

Yüksek deneyime sahip olan sporcuların başarısızlıktan kaçınma güdülerinin az deneyimli sporculara göre daha düşük olduğu (54), bu yüzden yaşı ilerleyen sporcuların dindarlık düzeyleri artsa bile müsabaka kazanma isteği ve müsabakalardaki hırsı gibi motivasyon kaynaklarını olumsuz etkileyebilmektedir. Bazı araştırmalarda (55), başarı motivasyonu ile yaş arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememesine rağmen performansa etki eden motivasyonel faktörlerin beş yıldan az süredir spor yapan sporcular ile on yıldan fazla süredir spor yapan sporcuların motivasyon düzeylerinin daha düşük olduğunu tespit eden araştırmalar da (56) bulunmaktadır. Sporun insanların moral gücünü

arttıracağı (57), benlik duygularını kucaklayıp somutlaştırabileceği ve dini ideallerin gerçekleştirilmesinde bir araç görevi görebilecek olması (58) sportif motivasyonu arttıran etkenlerdendir. Yaşın artışına bağlı olarak ortaya çıkan tecrübeyle sporcunun ahlâki tutum ve davranışlarında da artış olması beklenmektedir. Ancak bu durum sporcunun özellikle insani ve nefsi özelliklerinden dolayı değişiklikler gösterebilmektedir. Bu çalışmanın nitel verilerinden elde edilen “fiziki, ruhi ve sosyal fayda elde etme”, gibi beklentilerin gerçekleşmemesi sporcuyu ahlâki olmayan tercihlere itebilmektedir. Yine çalışmadaki “hayâ duygusu”, “haksız kazancı reddetme” ve “maddi hırslardan arınma” gibi kategoriler içsel motivasyonların yönünün dışsal motivasyon kaynaklarına doğru evrilmeye başladığını göstermektedir.

Farklı yaş grubundaki insanların istek ve gereksinimleri farklılaşmakta bu yüzden her yaş grubunun ihtiyaç ve ilgileri de farklılık göstermektedir. Yaş gruplarının değişmesi ile kıyafet seçimleri de değişmektedir (59). Yaş ile İslâmi kıyafet tercihi arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu ortaya koyan araştırmalar (60, 61) Müslüman sporcular açısından kıyafetin spor faaliyetlerine katılma kararları üzerindeki etkisini göstermektedir. Aktif spor yaşantısı olanlar dindar sporcular spor kıyafet ilişkisini sportif faaliyetlerini engellemeyecek şekilde yorumlamaktadır. Modern sporun gereklerini dinden bağımsız olarak değerlendirenlerin de sayıca çokluğundan bahsetmek mümkündür. Buna rağmen modern sporun dinden bağımsız bir biçimde geliştirilmiş olan tarz, kural ve giysilerin zorunlu olarak sporda kullanılması (62) Müslüman sporcuları dini kuralları göz ardı etme veya sporu bırakma seçenekleri arasında bir tercihte bulunmaya itmektedir. Katılımcılardan K9'un görüşü de bu yöndedir: “Basketbol ve atletizm gibi spor faaliyetlerini kılık kıyafet konusundaki dini kurallar nedeniyle bırakmak zorunda kaldım. Birçok hayalim vardı. Severek yaptığım işten vazgeçmek zorunda kaldım.” İslâmi örtünme kurallarına riayet etmek amacıyla sporcuların tesettür sorunu olmayan spor branşlarına yönelmeleri onlar tarafından alternatif bir çözüm yolu olarak görülmektedir. Katılımcılardan K2'nin “güreşi bırakıp bilek güreşine yöneldim.” şeklindeki ifadesi bunu göstermektedir. Katılımcılardan K9 kodlu kadın katılımcı ise “Önceden başörtüsü kullanıyordum. Ama sporculuk hayatımın ilerleyen yıllarında bu şekilde bu faaliyeti yapamayacağımı gördüm. Dolayısıyla başörtüsünü çıkardım.” ifadeleriyle tercihini sportif faaliyetlerden yana kullandığını beyan etmiştir.

“Karşı cins” boyutu sporcunun karşı cinsle aynı mekânda spor yapma görüşünü ifade etmektedir. Üzerinde İslâmi etkiyi hisseden sporcuların bu husustaki rahatsızlıkları onların güreş, taekwondo, karate, vb. salon veya bireysel mücadele sporlarından, rekreasyon ve doğa sporlarına doğru bir yönelmenin olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcılardan K9” karşı cinsle görünmemek için geri planda kalmayı tercih ediyorum” şeklindeki ifadeleri bu boyut kapsamındadır. Ayrıca sporcular gelir düzeyi arttıkça çalışma ortamını seçebilmekte ve bireysel çalışma alanları oluşturabilmektedir. Dolayısıyla gelir durumu artan sporcular İslâmi bir etkiyi göz önünde bulundurarak kendine ait çalışma ortamı oluşturabilmekte veya bu tür tercihlerde bulunabilme imkânına sahip olmaktadır.

Öneriler

- 1- Türkiye'deki spora katılımı ve sporcu sayısını arttırmak, nitelikli ve yetenekli sporcu tespitine yönelik daha geniş bir kitleden yararlanmak ve toplumun her kesiminden insana spor hizmeti sunmak için spor faaliyetlerinde İslâmi tesettür kurallarına olanak tanınması amacıyla yönetmelik ve yönergelerde düzenlemeler yapılabilir.
- 2- Karşı cinsle aynı mekânda spor yapmaktan kaçınan sporcular için alternatif tesisler oluşturulabilir.
- 3- Kendi cinsinde antrenör talep eden sporcuların bu talebinin yerine getirilmesi, sporcuların sporu bırakması veya başarılı olduğu spor branşında devam edememesi gibi sorunların önüne geçebilir.
- 4- Spor tesislerinde de ibadet edilecek temiz ve nezih mekânların tesis edilmesi spor faaliyetlerine katılanların bu yöndeki ihtiyaçlarını giderebilir.
- 5- Sporcuların dini inançlarını rahatça ifade edebileceği imkânların sunulması ve onların dini tercihlerine hoşgörüle bakılmasına yönelik sporun genel çevresini ilgilendiren tüm paydaşlara eğitimler verilebilir.
- 6- İslâmi kriterlere uygun spor kıyafetlerinin üretilmesinin ve pazarlanmasının yaygınlaştırılması bu doğrultuda ortaya çıkan problemlere bir çözüm önerisi olabilir.
- 7- Psikososyal Etkiler Üzerine Derinlemesine Araştırma: İslam'ın spor üzerindeki psikososyal etkilerini daha geniş bir kitle üzerinde inceleyen çalışmalar yapılabilir. Özellikle yaş ve sosyo-ekonomik durum gibi faktörlerin etkisi araştırılabilir.
- 8- Ahlaki Değerlendirmelerin Pratikteki Yansımaları: İslam'ın spor ahlakı üzerindeki etkilerini daha somut örneklerle değerlendiren çalışmalar gerçekleştirilebilir. Sporcuların bu ahlaki ilkeleri nasıl uyguladığını ve bunun spor performanslarına etkileri araştırılabilir.
- 9- Farklı Spor Branşlarında İnceleme: Çalışmalar, farklı spor branşlarında uygulanan İslam ahlakı ve psikososyal etkileri inceleyerek genişletilebilir. Farklı spor dallarının ahlaki ve psikolojik boyutlarını karşılaştırmak farklı sonuçlar ortaya koyabilir.
- 10- İslam ve Spor Eğitim Programları: İslam'ın spor ahlakını ve psikososyal etkilerini yansıtan eğitim programları geliştirilebilir. Bu programların etkilerini ölçen araştırmalar yapılabilir.
- 11- Uluslararası Perspektif: Farklı coğrafyalarda İslam'ın spor üzerindeki etkilerini inceleyen karşılaştırmalı çalışmalar gerçekleştirilebilir. Özellikle farklı kültürlerin bu etkileri nasıl algıladığını araştırmak ortaya farklı sonuçlar çıkarabilir.

Etik Metni: Bu makalede araştırma sürecinde, dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayım etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazara aittir. 23.03.2020 tarih ve 02 nolu toplantı numaralı Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Etik Kurul onayı alınmıştır.

Çıkar Çatışması: Bu çalışmada yazarlar arasında herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar Katkı Oranı: Bu çalışmada bütün yazarların katkı oranları eşittir.

Kaynaklar

1. el-İsfahâni R. Müfredat - Kur'an Terimleri Sözlüğü. ter. Abdulbaki Güneş, Mehmet Yolcu. İstanbul: Çıra Yay, 2010.
2. Tümer G. TDV İslam ansiklopedisi, İstanbul, 1994, c.9 s.s. 312-320.
3. Akseki A.H. İslam dini itikat, ibadet ve ahlak. İstanbul: Yeniakım Yayınevi, 1996.
4. Günay Ü. Din sosyolojisi. Ankara: İnsan Yayınları, 1998, ss.217-232-243.
5. Döndüren H. Şamil İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Şamil Yayınevi, 2000, c.4. s.s.129- 131.
6. Coakley J.J. Sport in society issues and controversies (third edition), St. Louis: Mosby/Timer Mirror, College Publishing, 1986.
7. McCarthy P.J. Positive emotion in sport performance: current status and future directions. Int. Rev. Sport Exerc Psychol, 2011, 4: pp. 50-69.
8. Eren E. Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, İstanbul: Beta Yayınları, 2001.
9. Watson NJ, Czech DN. The use of prayer in sport: implications for sport psychology consulting. athletic insight, The Online Journal of Spor Psychology, 2005, 26.
10. Hergüner G. Kadınların spor yapmalarını etkileyen sosyo-kültürel faktörler Samsun İli Örneği. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1993, s.s. 21,30,103.
11. Girginer N, Aydın S, Çavdar Z. Üniversite öğrencilerinin sporda şiddet konusuna yaklaşımları: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi öğrencilerine yönelik bir uygulama. Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2006, 7(2): 1-30
12. Püsküllüoğlu A. Türkçe Sözlük, 7. Baskı, Can Yayınları, İstanbul, 2007.
13. Köhler R. Moralerziehung im sportunterricht. Verlag Harri Deutsch, Thun Frankfurt am Main, 1985.
14. Hesapçıoğlu M. Öğretim ilke ve yöntemleri. İstanbul: Pegem Akademi, 1994, b.7, s.8
15. Tel M. Türk toplum yaşantısında fair play. International Journal of Science Culture and Sport, 2014, 2(1): ss. 694-704.
16. Erdemli A. Temel sorunlarıyla spor felsefesi. İstanbul: E yayınları, 2016.

17. Yapan H.T. Spor ahlakı, beden eğitimi dersinde ahlaki eğitim. (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1992, s.110.
18. Bozkurt N. Spor, İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 2009, c.37, s.s. 418, 421.
19. Creswell J.W. Karma yöntem araştırmalarına giriş, Çev. Edit. Mustafa Sözbilir, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2017, b.1, s.5
20. Morse JM. Approaches to to qualitative-quantitative methodological triangulation. *Nursing Research*, 1991, 40(2), 120-123.
21. Karasar N. Bilimsel araştırma yöntemleri, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2019, s.31.
22. Van Manen M. Researching lived experience. New York: State University of New York Press, 1990, ss. 26,163,177.
23. Creswell JW. Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma deseni. (Çeviri Editörleri: Bütün, M., S.B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi, 2020, b.5, s.79.
24. Moustakas C. Phenomenological researc methods. Thousand Oaks, CA: Sage, 1994.
25. Aaker DA, Kumar V, Day GS. Marketing Research, 9. Edition, John Wiley & Sons, Danvers, 2007.
26. Malhotra N K. Marketing Research an Applied Orientation (4. Edition). Pearson Prentice Hall, New Jersey. 2004.
27. Zikmund WG. Business Research Methods, 5. Edition, The Dryden Press, Orlando, 1997.
28. Taş Z, Hergüner G, İmamoğlu A, Yaman Ç, Zengin M, Üzüm H, Karlı Ü. Sportif Faaliyetlerde İslam Dini Etki Ölçeği geliştirme çalışması. *Journal of Human Sciences*, 2020, 17(2), 730-745.
29. George D, Mallery P. SPSS for windows step by step: A simple guide and reference 10.0 update. (3. Baskı). Allyn and Bacon, 2001.
30. Neuman LW. Social research methods: Qualitative and quantitative approaches (Seventh Ed.). Essex: Pearson Education Limited, 2014.
31. Strauss A, Corbin J. Basics of qualitative research techniques. New York: Sage Publications, 2014.
32. Denzin NK, Lincoln YS. The landscape of qualitative research (Vol. 1). Sage. 2008.
33. Kuckartz U, Rädiker S. Analyzing Qualitative Data with MAXQDA: Springer Cham, 2019.
34. Yıldırım A. Şimşek H. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013, b.9, s.11, 91, 351, 352.
35. Kuşçuzade M. Sünnette spor, Bartın: International Journal of science culture and sport (INTJSCS), Special Issue 3(4), 2015, s.s. 396-403.
36. Doğan B. Spora katılım güdülenmesi ve dinsel eğilim arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2020.
37. Akgül M.H. Popüler spor kültürü ve din. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2014.
38. Varol R, Varol S, Türkmen M. Bartın üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin spora yönelik tutumlarının belirlenmesi, *International Journal of Cultural and Social Studies (INTJCSS)*, 2017, 3(2), s.327.
39. Bayraktar C. Sosyal yapı özelliklerinin spora etkisi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2003, c.17, s.1.
40. Benn T, Dagkas S, Jawad H. Embodied faith: Islam, religious freedom and educational practices in physical education. *Sport, Education and Society*, 2011, v.16, pp. 17-34.
41. Knop P, Theebom M, Wittcock H, Martelaer K. Implications of Islam on Muslim girls' sport participation in western europe. literature review and policy recommendations for sport promotion, *Review and Policy Recommendations for Sport Promotion, Sport, Education and Society*, 2006, 1:2, ss. 147-164
42. Maxwell H, Taylor T. A Culture of trust: Engaging Muslim women in community sport organizations, *European Sport Management Quarterly*, 2010, 10:4, 466-483.
43. Tes K. Daughters of ıslam, family influences on muslim young women's participation in sport, *International Review for The Sociology of Sport* 41/3– 4(2006) 2006, 357–373.
44. Amara M. Henry IP Sport, Muslim identities and cultures in the UK, an emerging policy issue: case studies of Leicester and Birmingham. *European Sport Management Quarterly*, 2010, 10(4): ss. 419-443.
45. Temel A. Yakın M, Misci S. Örgütsel cinsiyetlerin örgütsel davranışa yansımaları, Manisa, Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 2006, c.13, s.1, ss.136.
46. Erşan EE, Doğan O, Doğan S. Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin sosyodemografik açıdan değerlendirilmesi, *Cumhuriyet Tıp Dergisi*. 2009, 31: ss. 231–238
47. Lancelotta GX, Vaughn S. Relation between types of aggression sociometric peer and teacher perception. *Journal of Educational Psychology*, 1989, 81 (1) ss. 890.
48. Çobanoğlu M.G. Sporda saldırganlık olgusu ve bu olgunun sportif performans üzerine etkisi. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 1993.
49. Kısac İ. Erkeklik rolü normları, Ankara: Mesleki Eğitim Dergisi, 1999.
50. Gürpınar B. Sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeği kısa formunun Türk kültürüne uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2015, 13(1), pp. 57- 64.
51. Akoğlu HE, Ayyıldız E, Sunay H. Uluslararası spor organizasyonlarına katılan sporcuların sporda ahlaktan uzaklaşma ve sportmenlik davranışlarının incelenmesi. II. Dünya Spor Bilimleri Araştırmaları Kongresi, 2019, ss. 21-24.
52. Yıldız Y, Yıldız K, Tutucu B. Genç sporcuların ahlaki karar alma tutumlarının araştırılması, 2. Uluslararası Rekreasyon ve Spor Yönetimi Kongresi, 2019, s.107.
53. Özdevecioğlu M, Yalçın Y. Spor tatmininin sporcuların stres ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2010, c. 4, s.1.
54. Karabulut C, Kirazcı S, Aşçı HF. Takım ve bireysel sporcuların başarı motivasyonu düzeylerinin incelenmesi,

- Hacettepe Üniversitesi 6. Spor Bilimleri Kongresi Bildiri Kitapçığı, Ankara, 2000, ss. 221- 222.
55. Soyer F, Can Y, Güven H, Hergüner G, Bayansalduz M, Tetik B. Sporculardaki başarı motivasyonu ile takım birlikteli arasındaki ilişkinin incelenmesi. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 2010, c.7, s.1, s.233.
56. Ural O. Futbolda Takım Performansına Etki Eden Motivasyonel Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Uygulama (Gençlerbirliği Spor Kulübü Örneği), 61, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.
57. Bayram M, Aka ST, Geçit MS, Şebin K. İslam'da sporun önemi ve ahlakı, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2019, 5/1, ss.207,209.
58. Farooq S, Parker A. Sport, physical education, and Islam: Muslim independent schooling and the social construction of masculinities. *Sociology of Sport Journal*, 2009, 26(2): pp. 277-295.
59. İci S. Gençlerin kıyafet tercihleri üzerine sosyolojik bir araştırma: cumhuriyet üniversitesi örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas. 2019, s.s. 61.
60. AbdulRazak M, Sofian M, Fauzee O, Rozita AL. The perspective of arabic muslim women toward sport participation, *Journal of Asia Pacific Studies*, 2010, Vol 1, No 2, s.364-377. Malaysia.
61. Ahmad A. British football: Where are the Muslim female footballers? Exploring the connections between gender, ethnicity and Islam, *Soccer & Society*, 2011, 12:3, 443-456.
62. Canbaz S. Değişen toplumda din ve spor. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2004.

EXTENDED ABSTRACT

The Islamic faith aims to bring Muslims to happiness, peace, and in a more inclusive expression, happiness in this world and the hereafter. Muslims achieve this goal to the extent that they comply with divine principles in areas of life such as trade, management, education and art. Sports, which people are intensely interested in today, is one of these areas of activity. When the literature is examined, the effects of each belief system on its followers are also seen on those who practice sports. The way sports are performed, expectations from sports, and intention to participate in sports activities can be cited as some examples of these effects. Starting from this point, the aim of this research is to examine the psycho-social effects of Islam on athletes. It is thought that discussing the religious impact on athletes will make significant contributions to the literature on the subject. The lack of a comprehensive study on the religious influence on athletes in the relevant literature points to a gap in the field and highlights the propositions of this research. Considering the causal basis of religious effects, important inferences can be made in the psychological and social dimensions, and realistic arrangements can be made by responding to individual and social expectations. The sample group of the research was collected from a wide population and attention was paid to content validity. Collecting and analyzing quantitative and qualitative data, that is, conducting a mixed method study, contributed to the originality of the research in terms of method. This study aimed to examine the psycho-social effects of Islam on athletes. The research was conducted with an explanatory sequential design approach among mixed method research designs. The study group of the research consisted of 946 athletes, 336 females and 610 males, selected by convenience sampling method in the quantitative dimension, and 20 athletes determined by similar case sampling in the qualitative dimension. In the quantitative dimension of the study, "Islamic Religion's Impact on Sport Activities Scale" (IRISAS) was used as a data collection tool. Qualitative data were obtained from face-to-face interviews conducted through a semi-structured interview form consisting of 6 questions according to the data obtained from the sub-dimensions of the scale. Quantitative data were analysed

with descriptive statistics, independent groups t-test, one-way analysis of variance and Pearson correlation by using SPSS package programme. In the analysis of qualitative data, MAXQDA-2020 qualitative data analysis programme was used and analysed with descriptive and content analysis techniques. When the research results were analysed, statistically significant differences were found in the sub-dimensions of auto-control and morality according to gender, in the sub-dimensions of clothing and opposite sex according to sports branch, in the sub-dimensions of motivation, auto-control and morality according to the degree obtained, and in the sub-dimensions of participation, motivation, auto-control, morality, clothing and opposite sex according to the frequency of training and religiosity levels ($p < .05$). On the other hand, no significant difference was found in any sub-dimension according to the level of religious education ($p > .05$). Furthermore, significant negative correlations were found between age and motivation, morality and dress sub-dimensions; sports experience and auto-control, morality, dress and opposite sex sub-dimensions; income and opposite sex sub-dimensions ($p < .05$). As a result, supported by the results of qualitative analyses, it was determined that the religion of Islam has effects on athletes in the sub-dimensions of sports participation, motivation, morality, ethics, auto-control, clothing and opposite sex. This research; The creation of alternative facilities for athletes who avoid doing sports in the same place with the opposite sex, this demand of athletes who demand coaches of the same gender can prevent problems such as athletes quitting sports or not being able to continue in the sports branch in which they are successful, the establishment of clean and decent places to worship in sports facilities will help those who participate in sports activities. It suggests that providing athletes with opportunities to express their religious beliefs freely and tolerating their religious preferences should be provided to all stakeholders concerned with the general environment of sports, and that disseminating the production and marketing of sportswear in accordance with Islamic criteria could be a solution to the problems that arise in this regard.